

## Література

1. Биков В. Ю. Підвищення значущості інформаційно-комунікаційних технологій в освіті України / В. Ю. Биков // Педагогіка і психологія. — 2009. — № 1. — С. 28—34.
2. Бузько І. Розвиток ринку освітніх послуг в Україні в умовах глобалізації // Економіст. — 2007. — № 8. — С. 28—33.
3. Воронкова А. Е. Концептуальні основи побудови моделі менеджменту якості надання освітніх послуг / А. Е. Воронкова, Н. Є. Гриньова // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 2. — С. 39—47.
4. Гримблат С. О. Проблемы оптимизации высшего образования (на модели менеджмента и психологии): монография / С. О. Гримблат, И. К. Сосин. — Х.: Факт, 2004. — 720 с
5. Курносова О. А. Управление качеством образовательных услуг в Украине / О. А. Курносова, В. В. Власенко // Вестник Хмельницкого национального университета. Экономические науки. — 2008. — № 4. — Т. 2. — С. 103—107.
6. Образовательный менеджмент: управление образованием или управление посредством образования: монография / Под. общ. ред. М. Н. Певзнера. — В. Новгород: НовГУ, 2010. — 416 с.
7. Пріоритети розвитку вищої освіти в Україні в руслі загальноєвропейських тенденцій // Стратегічна панорама. — 2009. — № 3. — С. 165—168.
8. Предпринимательские университеты в инновационной экономике / Под общ. ред. проф. Ю. Б. Рубина. — М.: ООО «Маркет ДС Корпорейшн», 2005. — 402 с.
9. Стадник В. В. Підприємницькі університети в інфраструктурі інноваційного розвитку національної економіки / В. В. Стадник // Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції. — Львів. Вид-во Львівської політехніки, 2011. — С. 91—92.
10. Стратегія управління вищим навчальним закладом в сучасних умовах / М. М. Клименюк, І. С. Кочарян. — К.: Освіта України, 2011. — 192 с.

УДК 330.11(477)

О. О. Карпенко, канд. екон. наук, доцент  
кафедри економіки і менеджменту,  
Київська державна академія водного транспорту  
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного

## СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Проаналізовано стан розвитку кластерної політики, виявлено проблем на шляху їх впровадження в економіку України, наведено основні типи кластерів і приклади їх успішної реалізації в Україні.

Ключові слова: кластер, кластерна політика, кластерна теорія, кластеризація, характеристики кластерів, кластерні стратегії, типи кластерів.

Проанализировано состояние развития кластерной политики, обнаружены проблемы на пути их внедрения в экономику Украины, приведены основные типы кластеров и примеры успешных кластеров в Украине.

Ключевые слова: кластер, кластерная политика, кластерная теория, кластеризация, характеристики кластеров, кластерные стратегии, типы кластеров.

Development of cluster policy status is analyzed, it is discovered problems on the way of their introduction in the economy of Ukraine, the types of clusters and examples of successful clusters are resulted in Ukraine.

Keywords: cluster, cluster policy, cluster theory, clusterization, descriptions of clusters, cluster strategies, types of clusters.

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими завданнями.** На сьогоднішній день більшість індустріально розвинених країн пов'язує довгострокове соціально-економічне зростання і конкурентоспроможне положення на світовій арені з переходом на інноваційний шлях розвитку. При цьому використання теорії кластерного механізму, в основі якої лежить поняття кластеру, дозволяє вирішити широкий спектр завдань: досягти поліпшення інноваційної та інвестиційної привабливості регіону та країни в цілому, кадрової інфраструктури, а також підвищення зайнятості населення та податкових надходжень до бюджету.

Прем'єр-міністр України Микола Азаров 26 жовтня 2011 року на засіданні Кабінету міністрів доручив Міністерству економіки і Національній академії наук розробити проект інноваційної стратегії України на десятирічний період. Азаров додав, що основною ідеєю, на якій повинен базуватись проект, є створення регіональних інноваційно-промислових кластерів відповідно до спеціалізації потенціалу областей України [1].

У зв'язку з цим виникла необхідність систематизувати накопичений досвід щодо вивчення кластерної теорії для впровадження в економіку України, щоб забезпечити її економічне зростання. Окреслена проблематика і визначила актуальність, а також теоретичну значимість дослідження.

**Аналіз останніх публікацій, на які посилається автор.** Багато зарубіжних і вітчизняних авторів досліджували процеси кластеризації, оцінювали ефективність створення, розвитку і стиму-

лювання кластерів, зокрема А. Маршал [6], М. Портер [4, 10], Н. І. Климович [3], С. І. Соколенко [9], Г. В. Осовська, О. А. Осовський [7], Н. А. Мікула [8] та ін.

Невирішеними залишаються теоретичні питання щодо особливостей кластерної політики та її ролі у розвитку України. Наявність невирішених наукових проблем, пов'язаних з необхідністю залучення кластерного потенціалу до процесів економічного зростання України, недостатній рівень дослідження тенденцій його розвитку зумовлюють актуальність теми.

**Формулювання мети (постановка завдання).** Метою статті є аналіз розвитку кластерної політики та виявлення проблем на шляху їх впровадження в економіку України.

**Виклад результатів дослідження.** Останнім часом активізувалися дослідження проблематики формування та функціонування кластерів в Україні. Це зумовлено тим, що одним з важливих стратегічних завдань державної політики розвитку нашої держави до 2015 року є підвищення конкурентоспроможності підприємств і регіонів, а також зміцнення їх ресурсного потенціалу [3].

Наукові дослідження у галузі кластерів розпочав Альфред Маршалл у праці «Принципи економічної науки», у якій висунув ідею про те, що успіх національної економіки в кінцевому результаті залежить від розвитку локальної концентрації спеціалізованих галузей [6].

Основоположником кластерної теорії вважають Майкла Портера. Він підкреслює, що стійка стратегія розвитку — запорука успішного розвитку кластера. На думку Майкла Портера, «кластери є організаційною формою консолідації зусиль зацікавлених сторін, які спрямовані на досягнення конкурентних переваг, в умовах становлення постіндустріальної економіки» [4].

На сьогодні не існує однозначного, загальновизнаного визначення поняття «кластер», що пояснюється особливістю еволюції кластерної теорії.

З англійської мови термін «cluster» переводиться як гроно, букет, щітка, або як група, скупчення, зосередження (наприклад, людей, предметів), або як бджолиний рій, буквально — «зростати разом».

Аналіз літератури дозволив сформулювати авторське трактування поняття «кластер».

*Кластер* — це об'єднання суб'єктів господарської діяльності, які інтеграційно взаємодіють між собою щодо спільного використання інформаційних, інвестиційних, інноваційних, технологічних, освітніх, наукових, інтелектуальних, маркетингових та інших мож-

ливостей для забезпечення підвищення ефективності їх роботи та сприяння розвитку відповідної галузі або області (регіону).

Головною ідеєю кластерної політики є створення коопераційних зв'язків між підприємствами-виробниками, підрядниками, постачальниками ресурсів і технологій, а також між науково-дослідними і фінансово-кредитними установами. Така кооперація і спеціалізація дозволяє учасникам кластера підвищувати ефективність своєї діяльності, швидше впроваджувати нові технології і продукти тощо. Підприємства — учасники кластера, з одного боку, конкурують між собою, а з іншого — спільно працюють над пошуком нових шляхів вирішення різноманітних проблем (серед них — постачання ресурсів, доступ до нових ринків збуту тощо).

Майкл Портер підкреслює, що наявність стійкої стратегії розвитку є одним з важливих чинників для успішного розвитку кластеру і виділяє характеристики, завдяки яким кластерна модель має реальну можливість покращити загальний економічний стан будь-якої країни і підвищити її національну конкурентоспроможність через зростання конкурентоспроможності регіонів (табл. 1) [10].

*Таблиця 1*

#### ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КЛАСТЕРІВ

| Характеристики                                                                                                                | Чинники                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Кластери підвищують продуктивність підприємств у тій місцевості, де їх створено                                               | <ul style="list-style-type: none"> <li>— доступ до робочої сили та постачальників;</li> <li>— доступ до спеціалізованої інформації;</li> <li>— доповнюваність продуктів, які внаслідок цього стають привабливішими для споживачів;</li> <li>— доступ до інституцій та суспільних товарів;</li> <li>— мотивація керівників, які хочуть здобути повагу місцевих колег</li> </ul> |
| Кластери збільшують темпи інновацій і визначають їх напрямки, тому створюють фундамент для майбутнього економічного зростання | <ul style="list-style-type: none"> <li>— моніторинг ринку;</li> <li>— здатність впроваджувати швидкі зміни та достатня гнучкість;</li> <li>— нижча ціна експерименту;</li> <li>— тиск конкурентів та інших виробників кластеру</li> </ul>                                                                                                                                      |
| Кластери стимулюють створення нових підприємств, що сприяє збільшенню та посиленню кластеру                                   | <ul style="list-style-type: none"> <li>— помітніші ніші для нових підприємств;</li> <li>— наявні необхідна сировина, комплектуючі частини та робоча сила;</li> <li>— створення нового бізнесу є частиною позитивного ланцюжка зворотного зв'язку</li> </ul>                                                                                                                    |

Таким чином, формування кластерних структур є однією з основних цілей стратегії конкурентоспроможності України.

В Україні процес кластеризації розпочався в 1997 році з ініціативи С. І. Соколенка — Президента Міжнародного фонду сприяння ринку, який упродовж багатьох років збирав по всьому світу досвід формування мережевих структур [9].

Зараз формуються мережі регіональних і міських бізнес-центрів, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, технологічних парків тощо, що можуть надавати реальну консультативну, інформаційну, навчальну, кадрову й інші види підтримки суб'єктам підприємницької діяльності на початкових етапах їх створення (табл. 2) [7].

*Таблиця 2*

#### ОСНОВНІ ТИПИ КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ

| Тип кластеру               | Характеристика                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|----------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Бізнес-центр               | як правило, недержавна підприємницька структура, створена на суспільних засадах при сприянні місцевої влади й іноземних організацій з метою підтримки розвитку малого підприємництва в регіоні                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| Бізнес-інкубатор           | це самостійне підприємницьке утворення, метою якого є створення і розвиток нових підприємств. За своїм призначенням і метою діяльності бізнес-інкубатори в Україні можна розділити на такі: <ul style="list-style-type: none"> <li>– бізнес-інкубатори загального призначення, що надають послуги в широкому аспекті (від реєстрації фірм — до її виходу на стабільний ринок) з орієнтацією на різні напрямки підприємницької діяльності;</li> <li>– бізнес-інкубатори спеціального призначення, що надають послуги лише однотипним фірмам і за конкретними видами діяльності</li> </ul> |
| Науково-технологічний парк | використовується як узагальнююче визначення могутньої інноваційної структури. До цієї групи відносяться дослідницькі центри і парки, інкубатори ідей, наукові парки, інноваційні центри, центри передових технологій, технологічні центри і парки, технологічні поліси                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| Технополіси                | організаційні форми об'єднання наукових, інноваційних, науково-технологічних парків і бізнес-інкубаторів на визначеній території з метою об'єднання зусиль і надання могутнього імпульсу для економічного розвитку регіону                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |

Піонером кластеризації в Україні можна назвати Хмельницьку область. У 1998 році було розпочато формування нової виробничої системи, заснованої на мережевій моделі управління виробництвом та її адаптації до економіки країни, що трансформується. За сприяння Асоціації «Поділля перший», яка об'єднала у своїх рядах учених, підприємців, фінансистів і представників влади, вдалося в період з 1997 по 2000 роки сформувати кілька виробничих кластерів, у т. ч. швейний, будівельний, харчовий, туристичний, продовольчий і зеленого сільського туризму, які функціонують сьогодні. Сьогодні кластери розвиваються в Івано-Франківській, Волинській, Рівненській, Полтавській, Сумській, Харківській областях, м. Севастополі (табл. 3) [2].

*Таблиця 3*

**ПРИКЛАДИ УСПІШНИХ КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ**

| Область     | Кластери                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|-------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Рівненська  | інноваційний кластер «Впровадження»,<br>— кластер «Натуральне молоко»,<br>— кластер у деревообробній галузі «Полісся Рокитнівщини»,<br>— Рівненський регіональний агропромисловий інноваційний кластер «Агроінновації»                                                            |
| Хмельницька | туристичні кластери «Кам'янецький дивокрай» і «Кам'янець»,<br>— кластер зеленого туризму «Оберіг»,<br>— кластерне утворення — громадська організація «Подільська гільдія ремісників», що відроджує та популяризує ремесла та культуру Середньовіччя в місті Кам'янець-Подільський |

Для того, щоб в Україні інтенсифікувалося створення кластерів, необхідно нормативно-правове забезпечення кластерних структур як особливої форми кооперації. В Україні поки що не створено правових основ його формування. У 2008 році Міністерством економіки України було розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення кластерів в Україні» [5], який до сих пір не був прийнятий.

Оскільки не визначено нормативно-правовий статус кластерів, то неможливо з'ясувати і їх фактичну кількість в Україні, хоча у наукових працях досить часто називаються конкретні цифри. Як зазначає Н. Мікула, за різними джерелами, у державі

створено близько 35 кластерів і виявлено до 100 кластерних ініціатив, у тому числі транскордонних [8]. Водночас можна наполювати на тому, що за кластерним підходом функціонує велика кількість підприємств в усіх галузях, і кластерних утворень в Україні набагато більше.

**Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямку.** Україна прагне інтегрувати до світового економічного середовища як країна з конкурентоспроможною економікою. Для цього потрібно формувати кластерну політику. Зокрема, на держаному рівні необхідно затвердити програму стратегічного розвитку та програми підвищення конкурентоспроможності України та її регіонів на базі створення кластерних структур, провести фундаментальні дослідження у визначенні пріоритетів формування в Україні національних і регіональних інноваційних виробничих кластерів, законодавчо затвердити нормативно-правове забезпечення кластерних структур, сприяти розвиткові міжнародного співробітництва України у питанні формування кластерних структур тощо.

Враховуючи, що на сьогодні певною мірою сформовані теоретичні основи формування кластерів, подальші дослідження у цьому напрямі мають спиратися на усунення зазначених проблем та стосуватись практичних аспектів розвитку кластерних утворень в Україні, що найкраще може бути розкрито на прикладі конкретних територій.

### **Література**

1. Азаров хоче «вивести Україну на нову траєкторію розвитку». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://svit24.net/politic/77-politic/7954-azarov-hoche-qvyvesty-ukrajinu-na-novu-trajektoriju-rozvytkuq>
2. Інформація про виконання в Україні заходів регіональних програм розвитку малого підприємництва на 2011 — 2012 роки за підсумками I півріччя 2011 року. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:6-dPODsT5ncJ:www.me.gov.ua/file/link/172471/file/inform\\_Ipiv\\_2011.doc](https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:6-dPODsT5ncJ:www.me.gov.ua/file/link/172471/file/inform_Ipiv_2011.doc)
3. Климович Н. І. Економіка України: сьогодення та перспективи розвитку // Європейський вектор економічного розвитку. — 2011. — № 1 (10). — С. 71—77.
4. Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Е. Портер; пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. — 454 с.
5. Концепція створення кластерів в Україні від 29.08.2008 р. (проект) / М-во економіки України. [Електронний ресурс]. — Режим досту-

пу: [http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable\\_article?art\\_id=121164](http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=121164)

6. *Маршалл А.* Принципы экономической науки: В 3 т. / А. Маршалл. — М., 1993. — 594 с.

7. Менеджмент організацій: навчальний посібник / Г. В. Осовська, О. А. Осовський. — К.: Кондор, 2005. — 860 с.

8. *Мікула Н. А.* Пріоритети створення інноваційно-інвестиційних транскордонних кластерів та промислових зон у західних регіонах України: Аналітична записка до Адміністрації Президента України / Н. А. Мікула. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.lviv.ua/file/2011.03.173222.pdf>

9. *Соколенко С. І.* Кластери в глобальній економіці / С. І. Соколенко. — Д.: Логос, 2004. — 848 с.

10. *М. Porter.* Clusters and the New Economics of Competition. — World Economy, Volume 76. — 1998. November-December.

УДК 658.5.012.32:005

*Р. С. Квасницька*, канд. екон. наук, доцент,  
*О. М. Дерикот*, викладач, аспірант,  
Хмельницький національний університет

## **ПРОБЛЕМНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ**

У статті досліджено підходи до виокремлення основних проблемних елементів у системі прийняття та реалізації управлінських рішень на вітчизняних промислових підприємствах та накреслення напрямів їх врахування на практиці.

В статье исследованы подходы к выделению основных проблемных элементов в системе принятия и реализации управленческих решений на отечественных промышленных предприятиях и начертание направлений их использования на практике.

In the article investigational going near the selection of basic problem elements in the system of acceptance and realization of administrative decisions on domestic industrial enterprises and drawing of directions of their account in practice.

**Ключові слова:** управлінське рішення, процес прийняття управлінського рішення, проблемні елементи прийняття управлінських рішень.

**Ключевые слова:** управленческое решение, процесс принятия управленческого решения, проблемные элементы принятия управленческих решений.